

Nyelvi kondíció

PARTI NAGY LAJOS: GRAFITNESZ

**Magvető Kiadó
Budapest, 2003
216 oldal, 1890 Ft**

Parti Nagy Lajos verseskötete (*Grafitnesz*) címében olyasvalamit ígér, ami részben idejétmúlttá, részben pedig aktuálissá teszi a kötetet (gondolunk itt egyrészt a grafitceruzára, az íróeszközként meglehetősen elavult szerszámra, valamint a *graffitk** festékszóróra is asszociálhatunk, mint modern „íróeszközökre”). A kötet irodalomtudományos szempontból sem a regnáló paradigma igényeinek kíván teljes egészében eleget tenni. A „paradigmán kívüliség” ott látszik megragadhatónak, hogy a cím elsősorban a szövegszerűséget, az írást, mint szubjektumot kirekesztő elemet részesíti előnyben, és a kulturális olvasat lehetőségét, annak egyik speciális dimenzióját, csak részben teszi tematikussá. Mindamellett, hogy tudjuk, a kötet címe elsősorban az írást és a szöveget, annak szükségszerű létezését tartja lényegesnek, meg kell jegyeznünk, hogy a graffitisek diszkrét megidézésével a posztkulturális diszkurzus egy sajátos szubkultúrájának világát is ideidézi. Akár az a kérdés is felmerülhet, hogy a megjósolt és időszerűnek mondott retorikai fordulat, valamint posztkulturális tematika az irodalomban még mindig csak a várandóság állapotában van-e, nem pedig a serdülő-ifjú korszakában, és jelen pillanatban egyszerre hat a szövegszerűség és a posztkultúra „elsőbbsege”. Gondolhatjuk ezt annak alapján, hogy sokat hallhatunk arról: a dekonstrukciós, szubjektumot „legyilkoló” szövegek mintha kihalóban lennének, helyettük pedig inkább talán a specifikus kulturális bázissal rendelkező szövegek újraéledése érvényesül. Parti Nagy Lajos kötetének címe – *Grafitnesz* – viszont azt a lehetőséget sugallja, miszerint a jelen versekben az írás (a grafitfittal vagy festékekkel való bánás), mint „kondicionális produkció” jelentkezik. De oldjuk fel ezt az idegenszerű szintagmát: „kondicionális produkció” = az írás, a ceruza sercegése nyelvi izmosodást, erősödést eredményez, avagy az írás, a nyelvi kondíció kérdése – szerzői oldalról, egyelőre. Itt kell rámutatnunk a kötet egy másik illúziókeltésére, nevezetesen a ceruzára mint íróeszközre. A cím azt a kettősséget hordozza, hogy egyszerre mutat klasszikus vonzódást a ceruza grafitbeléhez, tehát költőnk mintegy ceruzával írja a verseit (azzal írja?), majd ezt „megfejeji” neologista szóösszerántásával, ahol az azonos szótagok összeolvasódnak, a ceruza mint íróeszköz már neo-kontextust kap és már a XX–XXI. század testkultúráját hívja életre, vala-

* Miatán a magyarban nem egyértelmű, hogy a köznyelv miként használja a kifejezést, itt az angol írásképet használjuk.

mint a graffitit is asszociálja. Továbbgördítve a gondolatot, lírai szubjektumunk címadási gesztusával az általános iskola alsó tagozatának ceruza-feelingjét imitálja, amikor valóban kihívás volt az „elbunkósodó” ceruzával lehetőleg még mindig olvasható, és félreérthetetlenül egyértelmű grafémákat a papírra rajzolni. Élményeinket így retrospektíve felidézve, és azokat Parti Nagy verseskötetével parallel olvasva, akár arra a megállapításra is juthatnánk, hogy valójában gyermekkorunk korai fázisában folytattunk igazán posztmodern írásmódot, „naiv posztmodern”-nek tűnő szerzőkként léteztünk azáltal, hogy a nem kellő alapossággal „fitneszelt”, „tréningezett” ceruzáinkkal – amelyeknek hegyezéséhez nem voltunk hozzászokva, valamint az írás összetett mozdulatsorát sem szokhattuk még meg – spontán módon csonkol(hat)tuk nyelvünket.

Gondolatsorunkat azzal indítottuk, hogy a kötet csak látszatot kelt, a mára archaikusnak tűnő írásmód látszatát. Miért csak látszatot? Talán azért, mert mióta a személyi számítógépek mindennaposá váltak, azokkal egyidőben a hagyományos kézirat – kézirat, mint kézzel írott irat – is megszűnt létezni. Ennélfogva akár szó szerinti vonatkoztatásban is értelmezhetjük a fitnessz szándékot, mert e sorok írója sem kalligrafikus jelek precíz rendszerét képi meg a papírlapon, hanem csak két ujját használva ütögeti a billentyűzetet, minek következtében a hagyományos ceruzás írás vélhetőleg neki is nehézségeket okozna. Talán mindezzel egyidőben a filológusok is sűrűn zokoghattak, vagy sírnak még mindig, hiszen az eredetiség kérdése ezzel megszűnt probléma lenni (vagy éppen ezáltal lett probléma?), hiszen nincsen eredeti kézirat, csak elektronikus, újra és újra módosított szövegek vannak, ahol mindig az utolsó mentett változat az eredeti. Talán ezt a problémát(án) helyzetet kívánta megoldani Parti Nagy Lajos kötete, hogy a szövegedzés szintjén újragyakorolja vagy gyakoroltassa a nyelvhasználatot. Ám a fentiek alapján kijelenthetjük, hogy Parti Nagy Lajos kedvenc(?) költőjének (József Attila) problémái, amelyek egykor és ma filológiai alapokról indulva interpretációs nehézségekig vezettek és vezetnek az olvasatot, megszűntek létezni. Gondolunk itt a [*Karóval/kóróval jöttél...*] kezdetű versre. Mégis bravúrosnak hat Parti Nagy Lajos azon kezdeményezése, hogy megkísérli megidézni a József Attilához hasonló problémákat, és „csak úgy”, játékosan szárny-, de leginkább ujj- vagy inkább ceruzapróbálgatásként válnak nála tematikussá a roncsolt szövegek, vagy éppen a filológiai csemegeként mutató szövegek, amelyek akár palimpszesztus jellegűnek is tekinthetők.

Parti Nagy archaizáló gesztusai több esetben olybá teszik verseit vagy költői intencióját, mintha József Attila modorában írná azokat. Ám tudjuk, hogy ez a szándék meglehetősen idejétmúlttá vált, valójában ma már nem lehet úgy verset írni, ahogy azt annak idején a Nyugatos nemzedékek tették, így természetesen Parti Nagy Lajostól sem ezt várjuk. A *grafitnesz* viszont olyan költői téma- és formavilágok között egyensúlyoz, olyan világokat kapcsol össze, amelyek részben a szerzői, írói-alkotói szubjektum végét jósolják meg, részben pedig a (poszt)kulturális hagyományok (újra)felelevenítését szorgalmazzák. Tehát a szövegekben részben a cím által implikált szövegszerűség és a szövegek által felépített hagyományoszerűség érintkezik egymással. Ennek a balanszírozó gesztusnak veszélye, hogy a nyelvi zsonglörködés a mélybe rántja akkor, ha nem tud témavilágában posztkulturálisan (is) konstruktív elemeket megjeleníteni. Így a felmerülő veszély lokalizálható(nak látszik) a *Kacat*, *Bajazzo* című versben, ahol a tanköltemény a „vers-fitnessz bajnokság időmértékes szekciójá”-ban is indulhatna tökéletes, ámde funkciótlan metrumaival.

Mindez akár a *Grafitnesz* kötet *demo*-anyaga is lehetne, jóllehet Kazinczynál evidencia volt az időmérték, Radnótinál pedig morbidnak tűnne a hexameterek marketingeszközként való felhasználása. Így hagyománytörténeti oldalról tekintve Parti Nagy költészete inkább az öncélú „testiség”, a nyelv- és szövegtest fittségének felmutatására vállalkozik, teszi ezt tartalmatlan, „izom-agyú” vagy allegorikusabban: „metrum-agyú” versekkel. Ám szerencsére nem csak a *demo* az, amelynek alapján értékelnünk kell. Mert Parti Nagy Lajos kötetében éppen annak a bizonyosságát lelhetjük fel az olvasmányélmények során, hogy szerzőnk képes a költői – elsősorban nyelvi – kondíciójának csillogtatása mellett a ceruza fémjelezte tradicionális hagyományok evokálására, allúziójára is. Ezáltal ténylegesen a „nyelvi hagyomány” diszkurzív terébe lép be Parti Nagy, aki kreatív nyelvi kompetenciával, dekonstruktivista–posztstrukturalista nyelvkezeléssel, valamint pontos filológiai idézetekkel, a kiválasztott idézetek és stílusok de/re-kontextualizálásával teremt meg sajátos költői, nyelvi világot. Ennek eredményeképpen a korábban felületesnek kikiáltott, a „fecseg a felszín hallgat a mély” szindrómájú versek valós tartalmat nyernek, kulturálisan telítődnek: mindez a használt nyelv komoly játékoságából fakad.

Parti Nagy Lajos versei az intertextualitás révén teremtik meg és hozzák létre ezt az újszerű nyelvi teret. Akár versenyeztetni is lehetne a kötet olvasóit, hogy ki hány intertextuális utalást tud felfedezni az egyes szövegekben. Természetesen tartózkodjunk attól a radikális lehetőségtől, mely szerint minden egyes betű intertext, bár ez a teória sem állhat távol Parti Nagy eredeti intenciójától – ha volt neki ilyen. Mindez arra utal, hogy Parti Nagy Lajos mint szerző művelt, olvasott ember. De ha befogadói oldalról közelítjük a kérdéskört, arra eszmélhetünk, hogy mi, olvasók szintén milyen műveltek és olvasottak vagyunk. Ám ebben az esetben – élve a szerző omnipotenciájának tételezésével – mindig marad lehetőség arra, sőt, feltételeznünk is kell, hogy nem értünk hozzá az összes utaláshoz, mert azt csak a szerző birtokolja, ezáltal olvasataink, értelmezéseink mindig kissé elbizonytalanodottak maradnak.

Az archaikusnak tetsző szövegelemek megidézése mellett Parti Nagy újszerű képi referenciát teremt a klasszikusok mellé–köré–helyére. A felhasznált nyelvi eszköztárt talán „trendi”-nek kellene mondanunk, vagy éppen „laza stílusú”-nak – legalább. A legnagyobb telitalálat a *Pancsoló kislány* átirata (*Löncsölő kislány*), amely az évszakok toposzával egyrészt tematikus meghaladását adja az eredeti slágernek, másrészt nyelvünk aktuális használati divatját is leképezi a következő szavak használatával és írásképével is, ezzel mintegy beemelve a köznyelvet a szépirodalmi nyelvhasználatba, némi iróniával legitímálva azok használatának jogosságát: *Barbie, Pepsi, wash and go, hambi, Bigmac, ketchup, Red Bull, beautiful, popkorn, deresh*. Ezek a nyelvi eszközök a hagyományos és tisztelettel övezett klasszikusok meghaladását eredményezik, felmutatva a nyelv posztmodern (de)formálódását.

A kötet egyharmadát kitevő *Őszológiai gyakorlatok* azt az ironikus, groteszk kórházhatást jelenítik meg, amit már ismerhetünk akár a jó pár évvel korábbi Hofi-kabarék vagy éppen Fábry-show-k világából. Mindhárman jellegzetesen magyar kórház-egészségügy világot idéznek meg részben a mentalitás, részben a nyelv segítségével. Ezek a rövid és csak laza szállal összekapcsolódó, helyzetképeket megjelenítő írások egyrészt a tematikai azonosság révén kerülhettek egy ciklusba, a gyógyulás, a terápia néhány állomását hivatottak szövegvilágaikkal felmutatni. A lassú erőre kapás képei jelennek meg sorjában, de

a jelenség természetéből fakadóan nem azonos kedvvel, lendülettel. Másrészt a „grafitnesz” a lábadozás egyes képeinek felvillantását szolgálja, miként erősödik, miként kapaszkodik egyes *nyelvi* lehetőségekbe az írói szubjektum, mindemellett miként csonkolja, milyen módon sérti a nyelvet, használja a nyelvet (egyelőre?) tökéletlenül. Így a referenciálisan talán beteg lírai én önmaga lábadozását nyelvi perspektívába helyezi, ezáltal összekapcsolódhat a szubjektív életvilág valamint az írónak releváns szövegvilág.

A kórház-motívum kibontásával evidensnek tűnik, hogy alapjaiban a szöveg nyelvi világa mögött az élet igenlése, az élet ünnepként vagy vendégségként való megélése húzódik. Mindez nagy természetességgel Kosztolányi líráját idézheti, de nem csak így hipotetikusán, hanem a szövegek szintjén is. A *Hajnali részegség* közismert sorai kissé elferdítve, de többször visszaköszönnek: „hisz minden este bál van nálatok”; „mégis csak egy ismeretlen / urna vendége voltam”. De a ciklus darabjaiban felfedezhető Ady dekadens szerelme – egy kicsit másképp: „egymás Colába behúzzunk / s büfézünk az őszi avaron”; vagy Babits és Berzsenyi – ráadásul egy versben: „még odakelve száján csöppnyi rúza / szemöldökén még ott a barna Lolli / de egy sikollyal színcsupaszra húzza / ó jaj meg kell halni meg kell halni”. Az elmúlás-motívum egyik klasszikusa lehet József Attila, természetesen a megidézett és rájátszatott versekből ő sem hiányozhat: „cukor voltam / felolvadtam / az alkony tejében”. A magyar irodalom lírájának klasszikusain túl még Goethe-evokációt is találunk Parti Nagy zsonglörködései között, bár itt, a Vándor éji dalának átíratában lehet, hogy inkább a Varró Dániel által (de mások által is) felmutatott fordítási lehetetlenség sajátos parafrázisát olvashatjuk: „minden toaletten / csend ül / papír egy száalka se / lendül / éled az / esti domesztosz / nincs kosz / ne félj”. Ezek a szövegek – és még számos egyéb is – nyelvi együttélés és a kortalan nyelvi permanencia egy változatát teremtik meg, létrehozzák az elődökkel a nyelvi szinkronitást, amikor olvasás közben a nyelvi, stílári evokáció és intertextualitás révén a szövegek folyamatosan *déjà vu*-t keltenek, és kinek milyen, mekkora agymunkát jelent a szövegek dekódolása, a megidézett szöveg eredetijének felismerése. Ezért a fitness hatás átfordul, és már nem az alkotói szubjektum, hanem a befogadó számára válik jelentőssé a nyelvi kondíció kérdése, a nyelv immár nem csak „kondicionális produkció”, hanem egyre inkább „kondicionális interpretáció” kérdése. Parti Nagy Lajos lírai szövegei rövideységük miatt akár Örkény „egyperceseinek” sorába is léphetnek, hiszen tömörségük, nyelvi fogásaik, ötletességük, csattanós megoldásaik, nem hétköznapi rímtechnikájuk éppen a lelassított és gondolkodó olvasást-befogadást eredményezik.

Huba Márk